

Långvariga och sena biverkningar vid huvud- och halscancer

Det finns biverkningar som kommer under behandlingen och som kan hålla i sig länge. De kallas långvariga biverkningar. Det finns även biverkningar som kommer månader eller år efter att behandlingen är slut. De kallas sena biverkningar.

Sena biverkningar kan komma efter alla typer av behandlingar. Det går inte att säga i förväg om du kommer att få sena biverkningar eller vilka biverkningar du kommer att få. Du kan också få andra biverkningar än en annan person med samma diagnos som fått samma behandling som du.

Detta påverkar vilka långvariga eller sena biverkningar du kan få:

- Typ av cancer
- Vilken behandling du fått
- Om du har fått en eller flera behandlingar
- Hur ofta du har fått behandling
- Vilka doser du har fått av behandlingen
- Individuella faktorer som ålder, andra sjukdomar, över- eller undervikt, levnadsvanor och genetiska faktorer.

Långvariga biverkningar vid huvud- och halscancer

Muntorrhet

Muntorrhet är ett vanligt problem under och efter strålbehandling av spottkörtlarna. Det kan komma tidigt under strålbehandlingen, eller någon månad efteråt. Muntorrheten kan sakta förbättras, men du kan också få kvarstående problem.

Muntorrhet kan göra det svårare att svälja och ökar risken för karies. Det är därför viktigt att du är mycket noggrann med munvård och följer instruktionerna du får av vården.

Svullnad och lock för örat

Om örat är inom det strålade området kan vävnaden svullna och ge en känsla av lock för örat. Besvären kan vara kvar några månader efter behandlingen, eller komma ett tag efter att behandlingen är avslutad. Prata med din kontaktsjuksköterska för råd.

Påverkan på tal och röst

Talet och rösten kan påverkas. Du kan till exempel få svårt att forma ord, artikulera, få minskad röststyrka och ändrat tonläge. Om du får påverkan på tal och röst kan du få träffa en logoped.

Talsvårigheterna går ofta över, men kan ibland bli långvariga eller återkomma som en sen biverkning.

Vid strålbehandling av struphuvudet kan du bli hes. Rösten förbättras oftast under första halvåret efter behandlingen. Tänk på att du anstränger rösten mer om du viskar.

Svårt att gapa – trismus

Strålbehandling i munnen kan leda till att du får svårt att gapa (trismus). Gapsvårigheter behandlas framför allt genom förebyggande träning även efter genomförd behandling. Det kan behövas ett hjälpmedel för att underlätta gapträning, en så kallad gapklämma.

6. UPPFÖLJNING OCH NÄSTA STEG

Livet efter behandling

Svårt att svälja

Du kan få svårt att svälja ett par veckor in i behandlingen. Det kan bero på smärta eller svullnad. Oftast försvinner besvären några månader efter behandlingen, men för vissa blir det långvarigt.

Ändrad smak och lukt

Ändrad smak och lukt är vanligt. Det kan göra att du får i dig mindre mat, näring och energi. Besvären kan vara kvar lång tid efter behandlingen. Om du har svårt att få i dig tillräckligt med näring, erbjuds du kontakt med en dietist.

Håravfall och sämre hårtillväxt

Strålbehandling kan påverka hårtillväxten inom det område som strålas. Om håret påverkas brukar det märkas efter några veckors behandling. Hög stråldos kan göra att håret försvinner helt och inte växer ut igen.

Sena biverkningar

Sena biverkningar kan komma några månader, ibland till och med år efter behandlingen.

Osteoradionekros

Osteoradionekros (ORN) är en ovanlig men svår biverkning efter strålbehandling mot huvud- och halsregionen. Det innebär att bestrålat ben går i nekros (celldöd sker) på grund av dålig blodförsörjning. Det kan då bli synligt genom hud eller slemhinna. Underkäken har större risk än överkäken att drabbas. ORN kan behandlas på olika sätt, till exempel med hjälp av operation och antibiotika. Specialistvård krävs.

Symtom på ORN kan vara sår, infektioner, smärta och gapsvårigheter.

Det är viktigt att tandvårdspersonal får information om att du genomgått strålbehandling mot huvud och halsområdet.

Hudproblem

Du kan få torr hud eller pigmentfläckar där du fått strålbehandling.

Lymfödem

Efter yttre strålbehandling mot halsen bildas ofta ett ödem. Det kan sitta under hakan, på halsen eller i ansiktet, men även inne i halsen. Denna typ av ödem minskar några månader efter strålbehandlingen, men kan då övergå till att bli ett lymfödem. Beroende på var lymfödemet sitter kan det ge olika svårigheter.

Ett yttre lymfödem syns utanpå kroppen. Det kan också vara ett tecken på ett inre lymfödem, alltså en svullnad på insidan av kroppen.

Ett inre lymfödem kan göra att det blir svårt att svälja, göra dig hes, påverka talet och öka risken för infektion. Ibland kan det också ge sämre muskelfunktion och påverka nerverna.

Om du får ett lymfödem bör du få kontakt med en lymfterapeut som kan bedöma och behandla ödemet. Det är oftast en fysioterapeut eller arbetsterapeut med utbildning inom lymfödembehandling.

Påverkan på sköldkörteln och hypofysen

Strålbehandling av sköldkörteln kan orsaka underproduktion av sköldkörtelhormon (hypotyreos). Problemen kommer vanligen tidigast efter ett år och kommer oftast smygande under en tid. Risken för hypotyreos är livslång och därför ska sköldkörtelfunktionen kontrolleras varje år.

6. UPPFÖLJNING OCH NÄSTA STEG

Livet efter behandling

Efter strålbehandling av den bakre näsöppningen kan hypofysens funktion försämrats, även lång tid efter behandlingen. I hypofysen bildas bland annat hormoner som stimulerar sköldkörteln, binjurebarken, äggstockarna, testiklarna och tillväxten, och koncentrerar urinen. Hypofysens funktion kontrolleras genom blodprovstagning.

När ska jag kontakta vården?

Kontakta vården om du får problem med sena biverkningar. Då kan du få behandling och råd om egenvård.